

430⁽³⁾

K34/63 A. Letsoalo.

1-33*

430

~~3/03~~ ser 430⁽³⁾ 101
 S. A. B. ① K34/63
Exercise Book - Skryfboek
 NAME *A.S. Letsoalo.*
 NAAM
 SUBJECT *Native Traditional Customs.*
 ONDERWERP
 CLASS _____
 KLAS
SOUTH AFRICAN BOOK STORE (PTY.) LTD.
SUID AFRIKAANSE BOEKWINKEL (EIENDOMS) BPK.
 Box-Bus 1016. 215, PRETORIUS ST., PRETORIA. PHONE-FOON 1159.
 D.I.

430
+30

pp. 1-33.

0

6 APR 1940

K34/63

1. *[Handwritten signature]*

A. Letswalo.

Spitzkop School,

P. O. Veekraal,

Pietersburg,

4-4-'40.

The Government Ethnologist,

P. O. Box 384.

Pretoria.

Reference No AM/8/63 (13)

Sir,

These manuscripts are a continuation of those the traditions of the Mamabolo people sent to you, sir, on the 12th January, 1940.

I have taken much pains to find out and describe the tradition games of the tribe in this batch of manuscripts.

Just as you, sir, wish to preserve the ~~older~~ old customs of the Bantu, so do I. I therefore hope that these manuscripts will meet your favourable approval.

I have the honour to be,

Sir,

Your very obedient servant,

A.S. Letswalo.

Index DITHALOKÔ TŠA SETHŠABA.

K34/63

Batho-ba-baso-ba-na le dithalokô tše
dintši tša sethšaba kamoka. Xo na le tša bana,
tša bašimanyana, tša banenyana, tša masoxana,
tša banyana le masoxana, tša bašimane le ~~banyana~~
banenyana, tša banna le tša basadi.

LENANEŌ LA DIPAPADI

TŠA BANA.

1. Sankolokotlane.
2. Santšekwe.
3. Thšweu-ke-ya-mang.
4. Xo phurunka lefsikeng.
5. Xo bala menwana.

TŠA BAŠIMANYANA.

1. Xo hlaba tsike.
2. Xo nthša dixonya.
3. Xo šiana ka lebelo.
4. Xo kōpakōpiša dipatla.
5. Xo raloša dilō tša botsopa.
6. Xo thedimoxa lwaleng.
7. Xo lupana (katana).

TŠA BAŠIMANYANA LE BANENYANA XOTEE.

1. Xo khutêlana mabyanyeng.
2. Xo nea (fôma) bokoti.

TŠA BANENYANA.

1. Kxantsetse - malexodi.
2. Xo kêta dikêto.
3. Thsêrê - thsêrê.
4. Xo tōma - tōma.
5. Manthswa-nthswane.

TŠA MASOXANA.

1. Xo rathana ka dikxati.
2. Xo tuntêla madibeng.
3. Xo beêšša makaba.
4. Xo raxa ~~fets~~ letlê.

TŠA BANYANA LE MASOXANA.

1. Mantlwantlwane.
2. Xo betha kxati.
3. Xo bina dinaka.

YA BANNA.

1. Xo thea moruba.

YA BASADI.

1. Xo bêtha kxwele (kxole).

Byale a re di tšeeng ka lenaneô la tsôna
xomme re di hlalosing kamo re ka kxônaxo.

TŠA BANA.SANKOLOKOTLANE.

Bana ba banyenyane ba kxahlwa ke thalokô
ya bošilo xo motho yo moxolo. Xe ba raloka
papadi ye's ba šalana moraxô. Ba tla kitima
ka lesto le tee. ...

Thalokô ye' e thabiša molebeledi xotee le
baraloki ba yôna. Motho wa bôna o re xo lapa
ka le lenqwê, a thôma ka le lenqwê. Xôna xe
ba kitima byalo 0 tla hwêtsa ba hwile ka disêxô.

SANTIKWE-DIKWANE.

Bana ba swarana ka matsôxô xomme ba
dixa lešaka le lexolo xo ya ka palô ya bôna.

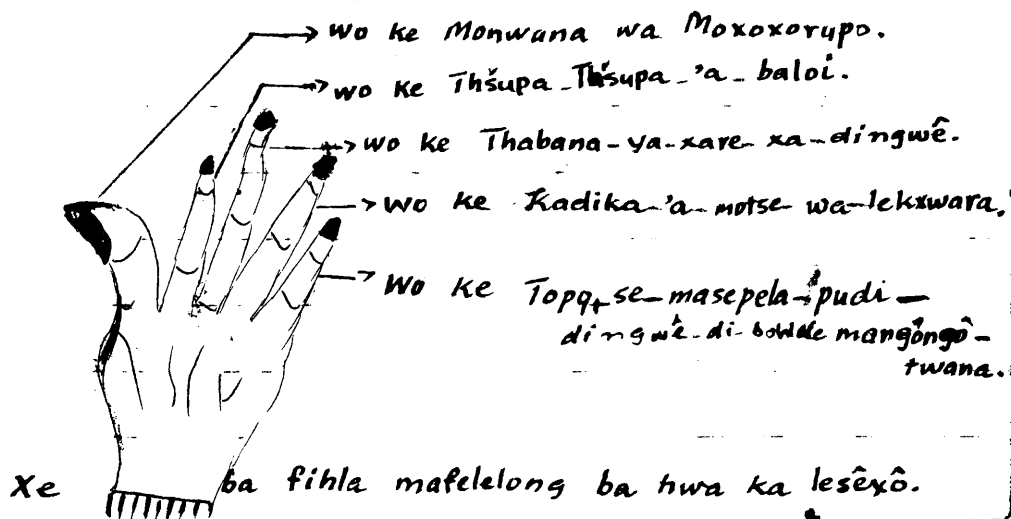
Byale ba tla thōma xo kitima ka lebelō le lexolo kuudu kamaatla. Kamoraxo ba lesana, yo mongwê le yo mongwê a dukoloxa a nnoši.

Xe ba dirile byalo, maahlō a bōna a tla thōma xo fifala xomme hlōxō ya dukoloxa. Motho wa bōna o' tla leka xo êma felō xotce, fêela a ka se kxōnê kaxobane o swerwe ke madiitšane. O tla bōna mongwê a hlahlêrêxa a wêla kua, mongwê le yêna kua.

Xe samadikwe se tloxa, ba tla thōma xapê.

XO BALA MENWANA.

Menwana ya seatla e na le maina a yêna. Bana ba kxobekana, ba thōma xo bpele koša ya maina a menwana.

XO PHURUNKA LEFSIKENG.

Bana ka nnoši ba tla ~~te~~ kxêtha lefsika la xo namêlêxa. Ba tla le namêla ba šalane moraxo xomme ba fofêla fase ka o tee, ka o tee. Motho wa bôna xe a fofa o re: "Phurr!" xe a wêla fase a re: "Katankaa!"

Thalokô ya bana ke disêxô fêela. Xa xo papadi e hlôkaxo lesêxô. Mo ba diraxo kantlê le lesêxô ke xe ba ekiša batho ba batolo — xe ba dira dikêrêkê, difofane; xoba ba ekiša bophelô bya mma le papa le bana kaxaê.

THŠWEU-THŠWEU-KE-YA-MANG?

Bana ba kxobokana xomme ba khuparêtsa diatla. Ba tla thôma xo ôpêla ba re: "Thšweu-thšweu ke ya mang? Ntsaka-tsaka ke ya mang?"

Xe ba fihla xo "thweu-thšweu", ba tla khuparolla diatla tša bôna. Xe ba fihla xo "ntsaka-tsaka", ba tla buša ba di khuparêtsa.

Ngwana yo diatla tša xaxwê di naxo le dithšila, ba tla mo sêxa xo fihla xe a lla xoba a eyo di hlapa.

XO HLABA TSIKE. K34/63

Madišong bašimane ba raloka tsike. Ba tla kxa makxêpêtle a sekxôpha, ba ^a se ripaxanya ditsêkana tše dingenyane kudu kamaatla. Ditsêka tšeo di bitšwa "dikxomo"; Dikxomo di ka fetafetana.

Ba tla nyaka meotlwa ya mohlono xo hlaba dikxomo tšeo ka yôna. Meotlwa yeo e bitša "ditêkô." Mongwê le mongwê o inyakêla têkô ya xaxwê.

Xe têkô e betšwa byala ka xe motho a swere pene ya xo ngwala, ba re "o hlaba ka letšolo." Têkô e swarwa ka mokxwa wó: Nhla ya yôna e êthêkxa ka Moxoxorupo, e ^{ka} ~~ta~~ fetêla xodimonyana. ~~Ma~~ Ihabana-ya-xare-xa-dingwê e tla têkô ka fase xomme e leka xo e phenkxolêla xodimo, fêêla Moxoxorupo o e kitêla fase. Xe Moxoxorupo o lesa, têkô e a hlaba. ~~Ma~~ Kadika wôna le wôna o xatêlêtšea têkô fase ka ~~ta~~ kutung.

Menwana, o monyane le tšupa, xa e kxome têkô.

Baraloki ba tla dula ka lešaka. Dikxomo di tla išwa kxorong mo ba thômaxo xo di hlaba ka xo phakêtsana. Wa xo se kxônthšišê, o tla hlaba ka e tee ka dipedi, mola bakxoni motho a hlaba ka dihano, ka dithselêla.

Wa xo hlaba ya mafelêlê o beelêtswa kxomo ke wa kxaufsi naê. O tla di hlaba ka etee ka e tee. Xe a e fošitše, e fetêla pele. Wa pele xe a e hlaba, yêna o tla thôma xo mmeêlêtsa tša xaxwê, byalo-byalo xo ya kamo ba dutšexo.

Xo fêtsa dikxomo tša motho ke xo mo anthsua nngamo. Xo fa motho kxomo ke xo mmeêlêtsa. Xe a hlabile kxomo, o tla ôpêla a re: "Xe di ye kxorong, Morwa-Mmapela; re hlaba tsike, Morwa-'Mapela."

Papadi ye xa e fele xapela. Xo fêla xa yôna ke xe yo mongwê a ba feditše kamoka. Baraloki ba yôna ba ka hlwa ba dutše ka fase xa moriti wa mohlono letšatši kamoka.

DIXONYA.

Xôna xe ba raloka tsike, xo tla nyakêxa motho wa xo eyo buša ~~to~~ mehlope. Xe ba kxalêtsana, yo moxolwane xo bôna o tla dira dixonya.

O tla kxa manlare a xo lekana palô ya bôna kamoka. Mahlare a xo lekana batho ba swanetšexo xo eyo buša mehlope a tla ripha dinfila.

Mahlare ao a xo ripya dinhla ke tšona "dixonya".

Bašimane ba tla bitšwa xo tlo nthša

☞ mahlare a bōna xōna mo mefarong ya menwana ya xaxwê. Yo a nthšaxo tswêšwê, lehlare la nhla, yēna o lokoloxile, yo a nthšaxo sexonya, lehlare la xo ripya nhla, yēna o swanetše xo eyo thibêla diruô.

Xe motho a na le madi-mabe, yēna o tla hlwa a nthša dixonya xomme a eyo buša ☞ mehlape. Xe a nthšitše sexonya, xa xo kamo a ka xanaxo xo eyo thibêla.

XO ŠIANA KA LEBELÔ.

Ba tla beêlana dibaka mo ba swanetšexo xo eyo thopa xōna. Ba banyenyane ba ka šiana xabōna, ba baxolwanyana xa bōna.

Ba tla tloxa ba kitima ka lebelô le lexolo xo eyo thopa xōna mo. Xe ba pihlile, ba tla dula moriting ba hēma xabohloko

Mošimane wa lebelô o tla hwêšša e ka xa a xate fase. Xe batho ba krotša lebelô la xaxwê ba re "Xa a kitime, o re ba ile!"

XO HUPANA. (xo katana)

Mo papading ye', 'thaka tše pedi di a swarane xomme yo mongwê le yo mongwê a ~~le~~ ^{ka} ~~ka~~ maatla xo kata yo mongwê fase. Xu swaraneng xa bōna, mongwê o ~~isa~~ tliša letsōwō le lengwê ka fase, le lengwe ka xodimo.

Xe ba ranyane xa tee, ba swanetše xo tloša "sankhubo"; ke xore ba swanetše xo hupana xapê labobedi. Xe motho a ka hupya xa bedi ke moka o paletšwe. Fêêla xe a sa belaêla, ba ka hupana xabedi xapê.

Xo hupa motho mola a sa itebetše, ke xo mo lalêtša. Xo hupa motho ka xo mo pherekêtša ka leoto, ke xo mo tšea ka sepê. Xo hupa motho ka xo mo thinya mokōkōtlō ke phōšō. Tšōna * tšeo kamoka xa di dumelwe.

XO THIDIMOXA LWALENG.

Ba tla nyaka lwala la xo kxomoša xo ikêtla. Ba tla kxa mašaša xo thedimoxa ka wōna. Thabeng ya Hwiti xo na le sethedimoxo se sebotse se sexola. Mohla wa matobe bašimane ba klwa xōna moo. Lwala leo le thedimoxa kudu kamaatla.

XO KOPAKOPIŠA DIPATLA.

Bašimane ba rēma dipatla tše libotše, tša dikopana. Mongwê le mongwê o rēma tše di lekanexo palô yeo ba kwanexo ka yōna.

Ba tla êma felô xotee xomme ba totomiša dipatla tšeo. Xa ba di betše fêela, ba di foša xore patla e tōtōmê ka dintla tša yōna tše pedi.

Yo ya xaxwê e fetilexo tša bōna kamoka ke yēna a fētšexo. Ba tla di tšea xapê xomme ba thōma sammaleswa ba tšwêla pele. Ba tla no dira byalo-byalo.

DILWANA TŠA XO EKIŠA TŠE PHELAXO.

Bašimane ba ratile kudu xo ekiša dilô tše phelaxo ka dilô tša xo bopya ka botsopa. Ka byōna ba bopa dikxomo, batho, dikoloi le dilwana-lwana tše dingwê.

Xe letsopa le se xōna, ba tla tšea mafsika a ômêla dilwana tšeo. Maloba a dixwere le wōna a ka šomišwa byalo.

Dikxomo di a lohlantšwa, batho ba boledišwa, pangwê ba xama dikxomo. Dikoloi le

dilei di twala diphahlô; bangwê ba lema, bangwê ba lwa xeba ba roxana; xo dirwa dilô kamoka tše šongwaxo bophelong bya batho.

Dithšōšane le tšōna di ka ralošwa byalo: Mešutê e nrhšwa mabōtēla xomme e a lwešwa. Ditšie di a kxokêlwa xomme di xoxišwa mašaša. Dikhunkhwane di a ralošwa.

Xōna xe xo dirwa tšeo, ke lethabong, ke toropotg, ke polaseng. Moka tšeo tša dipolase le ditōrōpo di ka swanthišwa ke ba lehono. Kxalē re be re sa di tsebe.

TŠA BAŠIMANE LE BANENYANA XUTEEN

XO KHUTĒLANA MABYANYENG.

Bašimane ba hlakana le banenyana xo taloka papadi ye: Bōna ka nnoši ba tla aroxana diripa tše pedi. Seripa se sengwê se tla tloxa sa ya xo khuta xomme se sengwê se tla ya xo tsoma seo.

Mola ba khutile, sehlōpha sa batsomi se tla xoelētša, sa re: "Nōnyana, nōnyana letša molodi. Yo mongwê wa ba xo khuta o tla letša

molodi. Xe letša molodi ke xore etlang re lokile.
Batsomi ba tla thōma xo ba tsoma.

Xe yo mongwê wa ba xo khuta a bonwe, yēna o tla xoêlētša a re: "Wa-xēšo o no re ngono-ngono!" Bale ba tla fēla ba xoêlētša ba re: "Nōnyana, nōnyana letša molodi."

Xe ba sa bonwe kapela, ba ka letša molodi xo bōnthša thokō yeo ba lexo xo yōna. Xe ba bonwe kamoka, bale ba xo khuta pele ba tla šala, xa eyo khuta ba bangwê.

Ke moka ke yōna thalokō. Ba tla no dira byalo. Moxongwê mošimane le ngwanenyana ba tla khuta sexotleng se tee.

XO NEA (fōma) BOKOTI.

Le mo thalokong ye, ba^a hlakahlakana. Motho o tla thōma a re: "A re neyeng bokoti." Xo tla kxêthwa mellwane ya mo papadi e tloxo ralokêlwa xōna.

Yo a swanetšexo xo ^{fōma} rakadi babangwê, ke xore bokoti ke byabō. Xe motho a thsetše mellwa, bokoti e ba byabō. Yēna o swanetše

xo rakadiša babangwê. Xe a ka kroma motho ka & seatla, ke xore o mo neile - o mo file bokoti. Yêna o a thšaba xomme yeo a neilwexo o tla thôma xo kitimiša ba bangwê.

Xantši papadi ye e atiša xo rakwa xo dukoloxa sehlare xoba lefsika le lexolo. Motho a ka namêla lefsika a ba a phurunkêla ka thokô ye nngwê. Xe motho a se na lebelô le bohlale, xo tla no kitimiša yêna a etee. Ba bangwê ba tla mmitša "mašaa-lebelô".

Mafelelong xa thalokô ba xoêlêša kudu ba re "Thluruwee!" Mongwê le mongwê o tla thšaba a nyaka lehlare la mošunkwane, a le tšea a le xomarêša phatleng. Yeo bokoti e lexo bya xabô o tla leka kamaatla xo bo nea yo a sešexo a dira byalo.

Bao ba dirilexo byalo ba tla xoêlêša xapê ba re "thluruwee!" Mong wa bokoti xe a le bohlale, o tla raka motho o tee xore a mo šitiše xo kxa lehlare leo. Xôna ye ba rakana byalo, ba bangwê ba tla thôma xo ôpêla ba re: "Malala-le-bokoti, mašaa-lebebo, o tla lala a phura dithêê. Ke xo fêla xa papadi.

K34/63

NKXANTSETSE - MALEXODI

Banenyana xe ba raloka papadi yē, ba ēma ka xo šalana moraxo. Ba tla kxētha yo-moxolo xo bōna xo ba ēta ^{pele} ~~pele~~. Ba bangwē bōna ba tla swarana kamoraxo xa xaxwē. Xo tla kxēthwa yo mongwē xapē xo ba mmaxodi.

Maxodi o tla leka kamaatla xo eyo swara wa kamoraxo xa bōna; mmaxo-bana le yēna o tla leka xo thibēla maxodi; bana le bōna ba tla thšabēla kamoraxo xa mmabō.

Xe maxodi a swere mongwē, yēna o ripyā sehlopheng, ba xe o hwile. Xo tla dirwa byalo xo fihlēla maxodi a fētša bana kamoka. Byalo ke xore papadi e fedile. Ba tla thōma ka boswa xomme xo tla kxēthwa bo-maxodi le bo-mma ^{ba} ~~wa~~ bangwē.

Xōna xe maxodi a ba kitimišā byalo, ba tla kitima ba ṓpēla, ba re: Nkxantse - maxodi, Nkxantsetse - maxodi.

Papadi yeo e kxahlisā xe mma le maxodi e le batho ba bohale ka babedi. Xe yo mongwē ē wa bōna a se bohale, thalokō e fēla kapela.

XO KÊTA DIKÊTÔ. K34/63

Banenyana ba nyaka manyêta a pitša ya xo thubêxa, ba a phumaxanya xore a bê a manyenyane kudu. Ba tla raloka ka palô yeo ba ka kwanaxo ka yôna ^{xantsi} ka mangêta a 12.

Ba tla thala lešakana fase xomme dikêtô tša thšêlwa kaxare. Mongwê o tla thôma a re: "Dikêtô ke tšešo!" Mongwê o tla phaka xo mo mo fêtola a re: "Ke letsôxô la xaxo." Byale ba tla dula ka lešaka xoya kamo ba latêlanaxo ka xe ba dira "ke ~~te tso~~ ^{letsôxô}".

Mongwê le mongwê o nyaka lefsikana la nkxokolwana. lefsika leo le bitševa "mokêtô. Xe ba kêta dikêtô, xo thôma yola wa xo re dikêtô ke tšabô. Xe a fošitše, xo kêta "letsôxô" la xaxwê.

Xe ba kêta dikêtô, motho o foša mokêtô xodimo. Xe o sa ile xodimo, o tla šala a xoxolêla dikêtô kantlê xa lešaka. A ka di xoxola kamoka xoba palô e a rotaxo. Xe a ^{ka} se xoxolê selô ke "nthswê", o fošitše.

Xe mokêtô o boa fase, o tla o kaba xapê xore o se wê fase. Ú tla o phoša xapê, xe o sa ile a šala a xoxolêla dikêtô ka

ka lešakeng xomme a šadiša e tee ka ntlê.
 O' tla dira byalo xo fihlêla a di fêša kamoka.

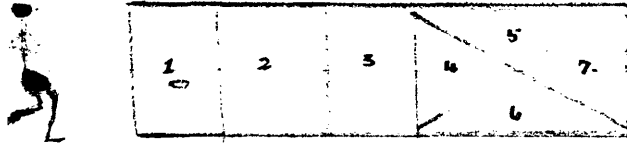
Xe a ile a xoxolêla kêtô e tee kantlê,
 ke xore o swanetše xo phoša mokêtô xodimo-dimo
 xore a hwêšê sebaka sa xo e bušêša le xo boa
 le ye nngwê ka sebaka se tee. Xo dira byalo
 ke xo "thanthasola." Mokxwa wo mongwê wa xo
 kêta dikêtô ke wôna wo' wa ^{sa-mothanthasola.} ~~sa~~

Xe a di feditše kamoka, o tla di ~~di~~ bušêša
 lesakeng xapê. Byalo o' tla kêta a šadiša kantlê
 ka dipedi ka dipedi. Kamoraxo o tla šadiša
 ka di tharo, byalo-byalo xo fihlêla xo 12. Byale
 a ka thôma mathomong xapê.

THSÊRÊ - THSÊRÊ.

Banenyana ba thala mašaka fase. Mongwê
 le mongwê o tla inyakêla ~~sekrean~~ sekxêrwana
 sa lengêtana. Sekxêrô seo se tla betšwa ka
 lesakaneng xomme sa raxêlwa ka xo la pele
 ka leoto, motho a le ka sankolokotlane.

Le xôna mo ba raloka ka "thsêrê-thsêrê"
 ke yešo, ke letsôxô la xaxo?"

Lengêšana le belêšwa ka lešakeng la 1.

Ngwana -'a- ngwanenjana o tla tsêna ka sankolokotlane xomme a le raxêla ka xo kšaka la 2, le xo la 3, le xo la 4. Byale o tla êma ka maoto a mabedi, le lengwê ka xo 5, le lengwê ka xo 6, xomme a tōpa lengêta leo ka xo 4. Ka xo 7 o xata ka leoto le tee, ke moka o tšwelê xomme a ka xata fase ka maoto kamoka.

Xe a boêlêša la bobedi, o tla thōma xo betšêša ka xo lesaka la 2. Xe a boêlêša xapê o tla thōma xo la 3, byalo-byalo.

Xo nthšwêša papadi ke xo e foša:-

- (a) xo phoša lengêta; ka xošele.
- (b) xo xata fase ka maoto a mabedi.
- (c) xo xata xodimo ka mothalô.
- (d) xo se khutšê ka xo 5 le 6.

Papadi yōna xa e na mafêlêlô. xo fêla xa yōna ke xe baralhi ba lapile. Yoo a tšweleletšexo xantši ke yēna e a fêntšexo.

XO TÔMA-TÔMA.

Banenyana ba swara fase ka diatla xomme ba phôša maoto xodimo. Ba tla sepela ka diatla byalo maoto a ile xodimo.

Xe motso a sa ithuta thalokô yeo, o' tla kwêtsa e le mošomô wo bothata. Bao ba o kxônaxo ba kxôna le xo 'siana ka mokwa wo.

MANTHSWANTHSWANE.

Banenyana ba kxa matlakala a sekxôpha. Ba tla êpa dipitšana fase. Ba tla nyaka lithatê ba phula sekxôpha, ba swahlêla dinama le metsi a sôna kamo dipitšeng. Ba tla šila bupi bya mabu xoba leswika xomme ba fana ba dira boxôbê.

Xapê ba tla axa dintlwana tša mabu, ba nyaka bathwana ba matsika. Dilô tšeo kamoka di tla šomišwa byalo ka mma le papa le bana kaxaê.

Papa o' tla bêtha mma, mma a roma ngwana; bana ba lêla bana; xo a solwa maxôbê, xo a lewa, xwa rôbalwa. Byale ka xe re bone bašimane ba raloka ka dilô tša letsopa, le banenyana ba byalo.

Mošomò xoba thalokò yeo o bitswa wóna
manthswanthswane.

XO THOTHOMPÊTŠA

Papadi ye e nyakile xo swana le dikêto.
Banenyana, mongwê le mongwê, ^{ba} nyaka mekêto
e mebedi. Xe ba thothompêšša, motho o betša
mekêto o tee xodimo. Pele xa xe a o kaba, o
tla betša wo ~~ngwê~~ mongwê xomme ya fapanana
sebakeng, byalo-byalo.

Xa se papadi ya bonôlo, e tšea sebaka
xo ithuta yôna. Mekêto xa e a swanêla xo
bêthana, le xôna mongwê o sekê wa wa fase.

Kopêlo ya thalokò ye' e re:

Thompane thothompedi mašokolopedi a bo-Ngwato.

Ngwedi towe O: ya kae?

"Ke ya lesaô."

Selaô kae!

"Xa Maepane."

~~O~~ botse

O botšê Maepana a tsoxele keno;

"Kxomo tša mahlape ke xapile;

Ke xapišitšwe ke Tšêrêre, Thungwa!

Ka nthša pholwana ka hlaba, thungwa!
 Ka re ke dipitsi di a tla,
 Dilô tša mesitô e mexolo.
 E! E! E! E!

Kua mošê kong?
 "Ke lekôpa thôrô."
 Lôna ~~te~~ tirang?
 "Le bolaya kxaka."
 Moxale xa a je kxaka,
 O' nwa metsi fêêla.
 E-e-e! E-e-e!

Bao ba šetšexo ba ^{di} dikxôna, ba ka
 thothompêtsa le ka mekêto ye meraxo xoba e
 menê ka diatla tšê pedi.

Mo thalokung yê, banenyana ba ka
 raloka e le sehlôpha. Ba tla thôma ka
 nakô e tee kamoka. Ye a nthswêtsaxo o'
 tla êma xomme ba bangwê ba no ba ba
 tšwêla pele. E a šalaxo a sa kêta a le
 tee le mola ba bangwê ba nthsweditšê, ke
 yêna yeo a fêntšêxo.

TŠA MASOXANA.

K34/63 21

XO RATHANA KA DIKXATI.

Masoxana a kxa dithupa tše ditelele.
Motho wa bōna o swara patla le thupa ka
letsoxong la nngêlê, a ba a swara thupa ye
nngwê ka xo le letona.

Letsōxō le letona ke la xo bētha
xomme le lethsexadi ke la fahla dithupa tša
motho yeo a bēthanaxo le yēna

Ka dithupa tšeo thaka ya masoxana
e tla xêbêtlana. Mofeti wa tsela a ka hwêšša
eka ba a lwa kxanthe ba a raloka.

XO TUNTĒLA MADIBENG.

Masoxana a tla nyaka bodiba byo
boxolo-xolo xore ba tlê ba yê xo rutha
xo byōna. Papadi ye' le bašimane ba nayō
marexa mola dikxomo di eja moxwanye.

Ba kxōna xo thala ka sa-kapele,
ka tšakori le ka sekodt. Xapê motho a
ka thala a swinthešê ka fase xa meetse.

Ba ka nea bokoti ka xo thala; ba
ka šiana ka lebelō la xo thala; xapê ba ka
phadišana ka xo swinya sebaka ka meetsery.

XO NAMÊLA MAKABA.

Masoxana a namêla dikxomo xomme ba beêtsana ka tsâna. Kxomo ya xo namêlwa e bitšwa lekaba.

Kxomo ke phôôfôlô ya xo se namêlêxê. Thalokô ye' e na le kotsi e kxolo xe motho a sa hlokomele xo namêla dikxomo ka tsebô. Bôya bya kxomo bo a thedimoša.

XO RAXA LETLÊ.

Masoxana a aroxana dihlopha tše pedi xe ba raloka papadi ye'.

Sehlopha sa pele se êma fase ka maato, fêela ba swarêlêla fase ka diatla ka nthaxô. Sehlopha sa bobedi se tla êma kxojana le bôna.

Ka taêlô ya molaodi wa papadi, ba sehlopha sa bobedi ba tla kitima xore ba fetê maxareng xa ba sehlopha sa xo swaralêla fase ka diatla. Bale le bôna ba tla itukišêtsša xo raxa motho xe a leka xo feta mokxahlong xa bôna.

Motho xe a raxilwe, o bitšwa e a

hwilexo. Yêna o tla dula fase.

Bao ba fetetšexo kamošê ba tla boya xapê xo feta_maxareng a bôna. Papadi e nyaka bohale xo baraxi le xo baraxiwa.

Mafêlêlô a papadi ke xe baraxiwa ba raxilwe kamoka. Byale ba tla thôma ka leswa, baraxi ba ~~pete~~ ba ba baraxiwa xomme baraxiwa ba pele ba ba baraxi.

'IŠA BANYANA LE MASOXANA.

- MANTLWANE.

Yôna ke thalokô ya bošexo, lehlabula. Banyana ba tla axa dintlwana, mantlwane, ka mafsika le maraxa. Mantlwane a ka tšea matsatši xo axiwa.

Xe a fedile, banyana ba tla nyaka dilwana-lwana tša lijô tša lehlabula xo batswadi ba bôna. Manthapama a letšatši la thalokô yeo, dilô tšeo, le ka dibyana, di tla rwalêlwa mantlwaneng.

Bôna banyana ba tla ikxêthêla xate xa bana ba motse, bana ba bôna. Bana

ba tla thuša bo-mmabō xo nyaka dilō tša xo
 eyo apea lehlabula mantlwaneng. Xapē banyana
 ba tla ikxêthêla masoxaneng banna ba bōna.
 Xa se banna ba nnete, ke papadi fêela.

Byale ka letsatsi leo banyana,
 bašimane, banenyana le masoxana ba tla
 ya mantlwaneng xe letsatsi le thapama. Xe
 dijō di sa apeilwe, ba tla ba ba raloka.
 Mantšeboanyana ka ngwedi wa letōpa-nta, ba
 tla dula fase ba ja dijō tšeo.

Ka lentlwaneng le tee xo dula
 papaxo-bana, mmabō, barwa le barwedi. Aowa,
 ke ka xaê xo napile xo thupetšê. Mmaxo-bana
 o tla sola maraka, marōtsê, mafela, ditloo
 le lehlabula ka xa tlala xa lōna. Ba tla thōma
 xo tsea maxang ba ~~xe~~ ^{se} ~~ntšê~~ ntšê ba eja.

Batho bao ba se naxo ka xa bōna
 le bōna ba ka tla. Ba tla fiwa dijō ke
 ba bangwê. Bōna ke baeng motseng.

Xe xo llwê, ba tla tšwa ka
 mantlwaneng ba eyo raloka kua kxakala xapê.
 Moxongwê ditxoxo di ka ba tša lla ba sa raloka.

Mola ba lapile xo raloka, ba tla ya maxaê. Xe ba fihla xaê xa ba sa ja selô, ba khotšše, xo šetše xo ya mantlong.

XO BÊTHA KXATI.

Masoxana a tla namêla thaba xo ya xo loxa kxati ya modi. Ba tla loxa tše dintšinyane xore ye nngwê xe e kxaokile ba tšeê e nngwê.

Manthapama, mola xo se sa fiša kudu, ba tla boya xaê le dithapo tšeo. Banyana xe ba ba bôna le bôna ba tla batamêla ka kxorong. Ba tla tsêna le kxati thaka ya 'nthsoxana.

Xe batho e le ba bantši kudu, ba ka arolwa ka dihlopha. Fêêla sehlopheng se sengwê le se sengwê xo hlakanana banjana le masoxana.

Batho ba babedi ba tla swara thapo ka dintla. Ba tla bethiša thapo fase xomme e môna ka xodimo ka mokxwa wa xo dukoloxa. Batho ba tla e tsênêla.

Xe kxati e bêtha fase batho ba tla fofêla xodimo xomme ya buša ya ba pôta

ka xodimo xa dihloxo xo boa ka thoko ye nngwe xape. Taba-kxolo ke xore thapo e se ke ya thibelara ke maoto a bona.

Xe kxati e bethwa ka xo phakisetsa kudu kamaatla, ba re ke "sexapo-xapo sa mmatswalé" xoba "sehwi-di-hwi-di." Xe kxati e betha xabedi ka xo phakisetsa le xabedi ka xo lepolaša, ba re ke "eyo kxela mmaxo meetse".

E a šaetsaxo xomme a thibela kxati, o a tšwa, a eyo swara. Baraloki ba tla no šielana xo swara byalo. Ba xo kxona kudu motho o tla ba a tloxa e sešo a swara.

PAPADI YA BANNA.

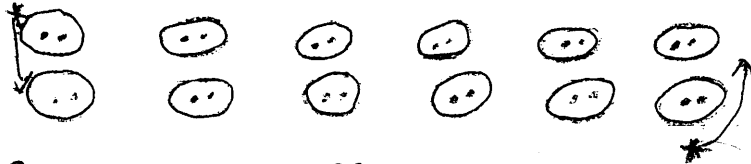
MORUBA

Moruba ke papadi ya banna. Bašimane le masoxana ba ka e raloka le bona. Motho xe a ithuta yona o thoma ka xo raloka "semêê".

Semêê.

Semêê se ralokwa ka meta ye mebedi ya mahudu. Mahudu a bitšwa mašaka, xomme matsika a bitšara dikxomo. Re hlahlêla dikxomo

ka dipedi ka dipedi :

Botelle bya semêê bo tla no ya ka xo rata xa baraloki; xantši ba dira 12. Papadi e ralokwa ke batho ba babedi. Ba raloka ka xo šielana ba tla thôma mo maswajong (†) xomme ba ya ka thokô ye nngwê ba šalane moraxo.

Motho o tla tšea mafsika a ka lehudung la xo thôma xomme a lokêla le lengwê ka moleteng wa kxauksi, le lengwê ka moleteng wa ka pele. O tla no dira byalo a thôma ka dikxomo tša šaka la kamoraxô.

Baraloki ba tla no šalana moraxo byalo. Xo tla ba le nakô ye nngwê yeo moraloki a swanetšexo xo raloka xa bedi xoba xo feta yo mongwê a moletetše. Nakô yeo ke xe semêê sa xaxwê se lile.

Semêê se lile byalo:-

Xe di le byalo kua pele, ke xe semêê se a lile, se re mê!

Xapê xe motho a tšea tše nnê tša

Kamoraxô, di tla letša semêê xapê. Moraloki yo tsã xaxwê di ~~di~~ leditšexo semêê, o na le xo raloka xapê yola a ntše a mo letetše. Moxongwê motho a ka dira semêê xa nê xoba xa hlano, ke xore o tla hlatlanthšetsa xo raloka xo lekana le xo lla xa semêê sa xaxwê.

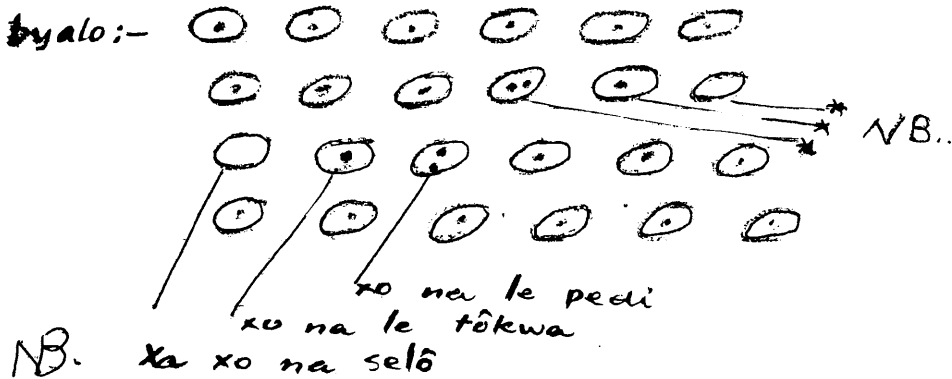
Xe a swere lešaka la wa pele, yêna lešaka leo xa a sa le tšea, o tla raloka ka a pele xa a ~~ka~~ swarwa fêela. Lešaka la moraxo ke lona la dikxomo tše dintši. Xe xo swerwe lona, maswari wa lona xe a tlile xo raloka ka lona o tla tšea masaka a mantši.

Xe motho a thopetšwe mašaka kamoka xomme a šetše ka kxomo e tee, yêna xe a raloka ka yona o na le xo tšama a thsela lehudu le lengwê xomme a tēma xo la bobedi. Ka 'baka leo o tla ka a swara lesaka le lengwê. Ka lona o tla buša a swara a mangwê. Xo fêla xa papadi ke xe ~~xe~~^{yo} mongwê a ka swara mašaka a yo mongwê kamoka. E tšea sebaka xo fêla. Xo kula xa motho ke xe a raloka ka phošô.

Moruba ka lešite.

Maruba tii-tii o ralokwa ka mahudu a meta e menê. Xe ka lehudung xo na le thuba e tee, ba re ke "tôkwa". Xe dithuba di le pedi ba re ke "pedi." Xo na le tharo, nnê, hlano, byalo-byalo.

Moruba wa tôkwa fêela o xôna, o hlakelwa

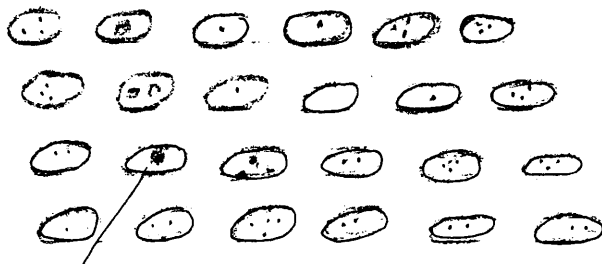

Moraloki o bapala ka meta e mebedi e lexo ka thókô ya xo yêna. Bothômô ke xôna mo mahudung a mararo a Aloxong. Le xe moruba e le wa tše pedi tše pedi, filôxô yôna e no ba byalo.

Xo thea ~~mod~~ moruba xo swana le xo raloka semêê. Phapanô ke xore xe re ethwa moruba, mo re beaxo thuba ya mafêlêlo re a e rwala le tšeo di baxo xôna xomme ra tšwêla pele ha mokwa wo.

Xe mo re beaxo ya mafêlêlô xo se na selô, xôna re a kêtêma, êma, tema, — ke xore re a e bea.

Xe ~~re~~ ka ~~kwêtsa~~ xore xôna mo re tîmaxo xôna xo lebane le dithuba tše dingwê tša ka thokô ye nngwê, ke xore re di hlabile. Tšona tšeo re di hlabilexo re a di tšea, ra ba ra ba le xo nthša dikxome tša lešaka le lêngwê mo re rataxo. Tšeo tša moraxo di bitšwa "hlolô." Xe motho a hlabile mahudu a mabedi ke xore o hlabile malwê. Xe di hlaba di ba byalo:-

Dî temile fa xomme o hlabile malwê a mahudu a mabedi a kathoko. Meta ya xo hlaba ke ya xare fêla. Xe nke pedi ye' ya xare e be e se xôna, nke a sa hlaba selô le xe tókwa, elá e le xôna.

Re taloka xo tloxa ka letsoxong le letona xo ya ka xo la nngêlê.

"Holoholo" ke moruba wa xo hlaba kxomo e leng ka ntlê kaxare xo se na selô.

"Poxopoxo" ke tókwa ya xo hlôka pedi, xa e rwale. Motho o no têma ka letókwa fêla.

Xo "kulana" ke xe motho a raloka ka bokalatsane, a utšwa ~~ma~~^{matókwa} le mahudu byalo-byalo.

Moruba ke papadi ya xo šita kudu. Re šitwa xo hlalosa xo feta mo, fêla xo bônaxala xore re lekile xo e fêtlêka ruri.

Moxongwê banna ba dira moruba wa botelele bya xo fihla 24. Banna ba bantši ba ka raloka xo wôna. Ba tla thikišana xo nyaka dihlotô le xo bônthšana mahlabô.

Xe batho ba raloka ka xo kulana, thalokô ye e na le dintwa tše dintši. Xe baraloki e le batho ba hlaloxanyô, ba xo kwana, ke papadi ye botse kamaatla.

Madišong bašimane xa ba dumêlêlwa xo thea moruba. Banna ba re ke kxoka-badiša. Bašimane, badiša, xe ba ^{ka} dula xo yôna ba dutše. Xe ba tloxa, xa ba sa tseba le mo ~~drau~~ mehlape e lexo xôna.

KXOLE xoba KXWELE.

Yona ke thalokó ya sesadi. Banyana le banenyana le bōna ba dumêlêlwa xo e raloka.

Basadi ba aroxana dihlôpha tše pedi. Ba tla nyaka lerapo la kxokolwana, xantši khuru xoba kxwele ya kxomo. Mosadi yo mongwê o' swanetše xo ba le moopu (patla) ^{wa} ya xo bêtha kxwele ka wōna.

Ba tla e bea motho a e ropa ka xo e bêthêla kxolê. Ba' ba tla leka xo e bêthêla dinong tša balé, le balé le bōna ba tla leka xo e xomišêtsa dinong tša bōna. Ke xore ba tla e baka byale.

Lepatlêlo la kxwele e no ba lebala fêêla. Mo xongwê dinô di ka katoloxana ka dimaele tse pedi xoba tše tharo. Xa xo raloke basadi ba banê xoba ba bararo, aowa! xo raloka basadi ba masome a makalo.

Xo nwa xa kxwele ke xe e fetile dinô. Kxwele xa e swarwe ka diatla. Xe motho a e swere, ba tla e ropa xōna mo xomme ba e ropêla xōna kua dinong tša xabô.

Kxwele xe e bethile motho, ba e tšea

430

K34/63

*
33

xomme yo a mmethišitšexo yōna o tla e
kōkōtēla ka moopu xōna mola xodimo xa
nthō. Seo ke xo thibēla maruruša.

Papadi ke ya letšatši kamoka, xo thōma
ka moraxo xa dijō tša xosasa xo fihla
manthapama xe dipudi di xōrōxa.

—
End. 5.430.